

УДК 351

<https://doi.org/10.31470/2786-6246-2022-1-146-161>

СТЕЛЬМАХ А.В. – кандидат наук з державного управління, викладач кафедри публічного управління та адміністрування Університету Григорія Сковороди в Переяславі

ORCID ID:0000-0003-3721-5593

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ЛОБІЗМУ В КАНАДІ

Анотація. У статті здійснено системний аналіз формування та розвитку інституту лобізму в Канаді. Проаналізовані Акт про лобізм, який був прийнятий в 1988 році, «Акт прозорості та лобістської етики» та ін. Канадські закони приймалися з метою протидії корупції, забезпечення прозорості та відкритості політичного процесу, для чого був створений механізм реєстрації груп інтересів, що беруть участь в політичній діяльності. Відкритість лобіювання давала можливість розуміти що відбуваються в політиці процеси, а також балансувати приватні інтереси публічними. Наприклад, якщо одні політичні сили діють в приватних інтересах будь-якої корпорації, їх опонент буде прагнути протиставити їй або інший приватний, чи громадський інтерес, позбавляючи конкурента вигод. Проведений аналіз досвіду регламентації інституту лобізму в Канаді дає підстави зазначити наступне. По-перше, інститут лобізму у Канаді чітко врегульовані, що дає підстави встановлювати відповідальність лобістів та регламентувати їх діяльність. По-друге, запроваджено реєстр лобістів через електронну базу, а також постійна перереєстрація лобістів: на федеральному рівні - кожні 6 місяців для всіх, в Онтаріо термін для лобістів-консультантів встановлений в 3 місяці (різні клієнти, які частіше змінюються), для корпоративних - 6 місяців. По-третє, лобісти повинні щомісяця звітувати про всі взаємодії з посадовими особами. По-четверте,

встановлена відповідальність за відмову в реєстрації у електронному реєстрі, а також зазначення неправдивих даних, які вносяться в реєстр. Поп'яте, існує Уповноважений з лобізму, який має широкі права при проведенні розслідувань порушень Закону щодо лобістів та лобістської діяльності.

Ключові слова: державне управління, парламентська діяльність, лобіст, лобіювання, лобістська діяльність, зацікавлені сторони, корупція, врегулювання діяльності, нормативно-правова база.

STELMAKH A.V. – Candidate of Science in Public Administration, Lecturer, Department of Public Administration and Administration, Hryhoriy Skovoroda University in Pereyaslav

THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF THE INSTITUTION OF LOBBYING IN CANADA

Abstract. The article provides a systematic analysis of the formation and development of the institution of lobbying in Canada. Analyzed the Act on Lobbying, which was adopted in 1988, the «Act of Transparency and Lobbying Ethics» and others. Canadian laws were enacted to combat corruption, ensure transparency and openness of the political process, for which a mechanism was created to register interest groups involved in political activities. Open lobbying provided an opportunity to understand the processes taking place in politics, as well as to balance private interests with the public. For example, if one political force acts in the private interest of any corporation, their opponent will seek to oppose it or another private or public interest, depriving the competitor of benefits. The analysis of the experience of regulation of the institute of lobbying in Canada gives grounds to note the following. First, the institution of lobbying in Canada is clearly regulated, which gives grounds to establish the responsibility of lobbyists and regulate their activities. Secondly, a register of lobbyists through

an electronic database has been introduced, as well as permanent re-registration of lobbyists: at the federal level - every 6 months for all, in Ontario the deadline for lobbyists-consultants is set at 3 months (different clients who change more often), for corporate - 6 months. Third, lobbyists must report monthly on all interactions with officials. Fourth, liability is established for refusal to register in the electronic register, as well as the indication of false data entered in the register. Fifth, there is the Commissioner for Lobbying, who has broad rights to investigate violations of the Law on Lobbyists and Lobbying.

Key words: public administration, parliamentary activity, lobbyist, lobbying, lobbying activity, stakeholders, corruption, regulation of activity, normative-legal base.

Постановка проблеми.

Інститут лобізму сформувався у багатьох країнах закордоном, у тому числі США, Канаді, Європі. Зазначений інститут також формується і в Україні. На жаль, на сьогодні відсутні нормативно-правові документи, які б регламентувати процесі лобіювання, лобістської діяльності, що ставить під питання процес лобіювання. Водночас, лобіювання певних інтересів відбувається не залежно нормативно-врегульований цей інститут. Тому на сьогодні виникла реальна об'єктивна потреба у вирішенні механізмів регламентації лобіювання в Україні.

У нормативно-правових актах країн, де лобіювання вже законодавчо урегульоване, існує різноманітні процедури врегулювання питання легалізації лобістської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми нормативно-правового регулювання інститут лобізму, у тому числі лобізму за кордоном аналізується політологами, соціологами, правознавцями, фахівцями з державного управління, у тому числі: В. Андрущенко, М. Анохін, Т. Аравіна, О. Барвін, О. Бінецький, Д. Коен, В. Бебик, Т. Богиня, Д. Богуш, І. Богдановська, А. Болл, В. Королько, О. Лісничуко, М. Михальченко, В. Нестерович, М. Обушний, М. Ожеван, А. Онупрієнко, О. Порфірович,

Г. Почепцов, М. Рачинська, В. Сумська, С. Телешун, Є. Тихомирова, М. Хилько, О. Салтовський, В. Федоренко, Т. Яровой та ін. Зазначені автори аналізують проблеми врегулювання у чинній нормативно-правовій базі України феномену лобізму, визначають функції лобізму, наукові підходи, а також сучасні можливості лобістської діяльності.

Водночас аналіз відсутні системні дослідження теоретичних засад формування та розвитку інституту лобізму в Канаді.

Метою статті є системний аналіз теоретичних засад формування та розвитку інституту лобізму в Канаді.

Виклад матеріалу.

Питання про необхідність розробки правового регулювання лобізму в Канаді постало у 60-х роках ХХ ст., коли на розгляд парламенту були представлені декілька проектів закону. Не зважаючи на те, що ці законопроекти не були підтримані, з того часу питання ухвалення закону про лобіювання почало все частіше обговорюватися в політичних колах, розпочався процес пошуку такої моделі регулювання лобізму, яка не перешкоджатиме вільному доступу представників громадськості до системи управління, а також відповідатиме сучасним вимогам політичної практики та цінностям суспільства [1, с. 115].

Причин підвищення уваги до регулювання лобіювання на федеральному рівні було декілька. По-перше, протягом своєї історії Канада створила розвинену систему державного управління із складним комплексом державотворчих процесів, що, у свою чергу, ускладнило можливість контактів між посадовцями та членами суспільства. Для полегшення доступу до системи управління почали створюватися компанії, які наймали лобістів-консультантів, формували групи інтересів та надавали їм підтримку, відстоюючи їх інтереси на державному рівні під час ухвалення політичних рішень. За сутністю своєї діяльності, ці компанії за винагородження надавали лобістські послуги. Ці процеси знайшли підтримку і серед посадовців, адже сприяли контактам між їх відомствами та потенційним електоратом. Кількість груп інтересів та лобістів

продовжувала зростати у той час, коли інтереси широкої спільноти та слабших груп інтересів не бралися до уваги [2].

По-друге, лобінгове законодавство вже багато десятиліть функціонувало в Сполучених Штатах Америки, південного сусіда та найближчого політичного, військового та торгівельно-економічного партнера Канади. Американське законодавство ще з 1938 р. (ухвалення Федерального закону про реєстрацію іноземних агентів) вимагало обов'язкову реєстрацію лобістських організацій та визначало допустимі рамки діяльності груп інтересів. Досвід США в сфері регулювання лобістської діяльності на державному рівні, тісні політичні та економічні зв'язки, широке співробітництво представників ділових кіл обох країн, а також активна діяльність американських лобістів у коридорах канадської влади підігрівали інтерес канадських політиків та суспільства в цілому до питання законодавчого регулювання лобізму в Канаді [1, с. 115].

По-третє, унікальним чинником впливу на формування як внутрішньої, так і зовнішньої політики Канади є високий рівень розвитку громадянського суспільства. Для донесення ставлення громадськості до того чи іншого політичного рішення урядовими та неурядовими організаціями створюються різноманітні комітети і центри, на регулярній основі проводяться конференції та форуми, присвячені певним напрямкам політики та ухваленню законів у різних сферах [2].

Проте 70 – 80-ті рр. ХХ ст. позначилися тенденцією до зниження активності громадськості під час виборів, і серед політиків зросло занепокоєння через загрозу «демократичного дефіциту». Більш того, у суспільстві зростали сумніви щодо законності та етичності прийняття урядових рішень через діяльність лобістів, що створювали приватні стимули для посадовців, підриваючи довіру до органів державної влади. На побутовому рівні лобізм пов'язувався з «тіньовою» політикою, протизаконним впливом на політичних діячів, корупцію та прийняттям рішень на користь впливових груп приватних інтересів. Така ситуація вимагала від влади вжиття негайних заходів з розробки регульованої

системи взаємодії державного управління з представниками суспільства. Так, у період з 1965 по 1985 рр. в Палату громад було представлено близько 20 «приватних» законопроектів з регулювання лобізму, метою яких було збільшення прозорості законодавчого процесу [3]. Основні положення запропонованих проектів полягали в юридичному оформленні лобізму, відкритості та демократичності органів державного управління через надання громадськості повної інформації про тих, хто намагається здійснити вплив на інститути влади. Було запропоновано створити федеральну систему реєстрації лобістів і вимагати від них систематичних звітів про свою діяльність.

У Канаді регулювання лобізму знаходиться в спільному веденні федерації та провінцій - закони прийняті на федеральному і регіональному (провінційному) рівні. Сукупність цих законів разом з рекомендаційними нормами кодексів поведінки і етики лобістів є лобістським законодавством Канади, яке слід визнати одним з найбільш успішних в світі.

У серпні 1985 р. Прем'єр-міністр Канади оголосив про намір Уряду створити Національну систему реєстрації лобістів, який матеріалізувався в ініціативу влади щодо проведення масштабного громадського обговорення «Лобіювання і реєстрація оплачуваних лобістів» з метою заохочення всіх зацікавлених осіб до дискусії на цю тему [4, с. 38].

Найбільш активну участь в обговоренні питання легалізації лобіювання взяли потенційні лобісти – національні асоціації, великі корпорації, фірми, що спеціалізуються на зв'язках з громадськістю. Ними було порушено два питання. Перше – система реєстрації повинна не бути складною та не створювати бюрократичних перепон. Друге – гарантування на законодавчому рівні нерозголошення лобістами конфіденційної та іншої внутрішньої інформації, яка стала їм відома в результаті їх професійної діяльності [5].

Основним нормативним актом, що регулює лобізм в Канаді, є федеральний Акт про лобізм (Lobbying Act), який був прийнятий в 1988 році і вступив в силу в 1989, а спочатку називався Lobbying Registration Act

(Акт Реєстрації Лобізму, далі - Закон) [6]. Провінції Канади (Нова Шотландія, Квебек, Британська Колумбія, Ньюфаундленд, Онтаріо і ін.) пішли за федеральним досвідом і також прийняли закони про лобізм. Наприклад, в Ньюфаундленді закон був прийнятий в 2005 році, а в Онтаріо – в 1998 [7], в Квебеку закон називається «Акт прозорості та лобістської етики» і прийнятий у 2002 році [8]. Канадські закони приймалися з метою протидії корупції, забезпечення прозорості та відкритості політичного процесу, для чого був створений механізм реєстрації груп інтересів, що беруть участь в політичній діяльності. Відкритість лобіювання давала можливість розуміти що відбуваються в політиці процеси, а також балансувати приватні інтереси публічними. Наприклад, якщо одні політичні сили діють в приватних інтересах будь-якої корпорації, їх опонент буде прагнути протиставити їй або інший приватний, чи громадський інтерес, позбавляючи конкурента вигод.

Головне завдання лобістського законодавства в Канаді - зобов'язати лобістів реєструватися, вносячи відомості до спеціального реєстру. У зв'язку з цим, ключовим поняттям в федеральних і провінційних законах є поняття «лобіст». Залежно від змісту цього поняття визначається дія закону по колу осіб і його придатність до певної категорії суб'єктів права. У початковій редакції закону від 1989 під лобістом розумілося «особа, яка за плату від свого імені або від імені та в інтересах будь-якої фізичної особи або організації взаємодіє з посадовими особами в спробах вплинути на прийняття державних рішень». Відповідно, під лобіюванням за законом 1989 року розумілися будь-які письмові або усні взаємодії з посадовою особою в спробах впливу на прийняття державних рішень. При цьому лобістом визнавалося особа, яка призначає або відвідує зустрічі між посадовою особою і будь-яким іншим фізичним особою [9, с. 29].

Практика застосування Акта «Про реєстрацію лобістів», незважаючи на його позитивний вплив, засвідчила необхідність удосконалення законодавства про лобіювання. Перше суттєве реформування законодавства в цій сфері було проведено у 1995–1997 рр., коли було внесено зміни до Акта та прийнято кодекс поведінки лобістів.

Основні зміни до Акта «Про реєстрацію лобістів», прийняті у 1995 році, полягали у такому:

- деталізовано категорії лобістів, при цьому «вбудовані» лобісти від організацій були розділені на два види – корпоративні (комерційні) лобісти та лобісти організацій (некомерційні);
- розширено перелік інформації, яка потребує оприлюднення лобістами, зокрема, більш докладно необхідно надавати відомості про предмет лобіювання, клієнтів лобістських послуг, фінансові видатки на лобіювання;
- запроваджено електронну систему реєстрації лобістів з метою зменшення бюрократизації процесу;
- розширено контроль-наглядів повноваження реєстратора за суб'єктами лобістської діяльності [10].

Поправки 2003 року замінили концепцію «взаємодії в спробі впливу» на концепцію «взаємодії щодо державних рішень». Це дозволило ліквідувати невизначеність слова «впливати» і більш широко охопити всі форми взаємодії з посадовими особами в незалежності від того, чи досягнута мета такої взаємодії і в незалежності, чи вдалося здійснити навіть спробу впливу. Під «державними рішеннями» закон розуміє такі дії: розвиток будь-якої законодавчої ініціативи уряду або члена парламенту Канади; внесення, прийняття, скасування закону (постанови) або внесення поправок в будь-який закон (постанова); прийняття або зміна будь-якого акту органів виконавчої влади; створення або зміна політичних програм; висновок державних контрактів; отримання грантів, внесків або інших фінансових вигод. Як можна помітити, поняття «державні рішення» включає безліч дій, і поширюється на діяльність законодавчих і виконавчих органів державної влади та їх посадових осіб. Звідси випливає, що взаємодія з посадовою особою по-любому з перерахованих вище дій розглядається, як лобістська діяльність. І ця діяльність викликає необхідність для лобіста реєструватися в спеціальному реєстрі. Лобістською діяльністю також буде організація зустрічей між посадовими особами та іншими фізичними особами, а також участь в таких зустрічах.

Вийшло, що завдяки поправкам 2003 року будь-який контакт з посадовою особою з означених законом питань тепер ставало лобістським взаємодією. І тому будь-яка особа має реєструватися незалежно від того факту, чи була навіть спроба впливати. Форма контакту значення не має [9, с. 30].

Лобістська діяльність передбачає взаємодію двох категорій суб'єктів – лобістів, які діють в інтересах клієнтів, і посадових осіб (public office holders), на яких виявляється або може надаватися вплив. Закон Канади розрізняє два типу лобістів, виділяючи лобістів-консультантів (розділ 5 Закону) і лобістів співробітників комерційних і некомерційних організацій (Inhouse lobbyists - розділ 6). Лобісти-консультанти - це ті, хто лобіюють від імені своїх клієнтів. Лобістами-консультантами будуть адвокати (працюють в публічно-правовій сфері), юристи, фінансисти чи інші професійні консультанти, яких наймає клієнт для взаємодії з посадовими особами з метою впливу. Лобісти-співробітники діють від імені своїх роботодавців, вони трудяться за зарплату в PR-відділах або GR-відділах (відділах по зв'язках з державними органами) в структурі організацій. Залежно від типу лобіста різняться обсяг інформації, що підлягає розкриттю і порядок реєстрації лобістів. Лобісти-консультанти реєструються самостійно і повинні повідомляти про здійснення лобістської діяльності незалежно від тривалості взаємодії з посадовою особою. Лобісти-співробітники реєструються через відповідальне за це в організації особа, яка подає списки лобістів. Організація повинна подати список всіх своїх лобістів-співробітників, якщо частиною із завдань хоч одного зі співробітників є взаємодія з державними посадовими особами за дорученням роботодавця (розділ 7, ч. 1). При реєстрації вказуються імена всіх таких співробітників, а в щомісячних звітах повинні бути відображені всі взаємодії співробітників з посадовими особами [6].

Інша категорія суб'єктів лобістської діяльності - посадові особи. Це чиновники, які є об'єктом для впливу лобістів. Законом прямо визначено коло осіб, що входять в поняття посадових осіб, взаємодія з якими буде лобістською діяльністю: це обрані члени законодавчих органів або

парламенту, посадові особи цих органів, міністри і інші посадовці уряду (органів виконавчої влади) та урядових установ, а також призначені урядом особи, службовці збройних сил Канади і поліції. Закон поширюється тільки на посадових осіб федерального рівня. Провінційний рівень і рівень місцевого самоврядування законом не охоплюється. Судова влада як і годиться, незалежна, не повинна і не може бути об'єктом лобіювання. У провінціях коло посадових осіб, як правило, відрізняється: в Квебеку, наприклад, крім посадових осіб виконавчої та представницької влади провінції включають і обраних членів муніципальних рад та співробітників муніципальних виконавчих органів, урядових аудиторів, співробітників некомерційних організацій, відповідальних за розподіл коштів з державних фондів підтримки громадської активності [11]. Закон 1989 роки встановлює, що не поширює свою дію на посадових осіб провінцій, органів місцевого самоврядування, дипломатичних агентів, консульських посадових осіб або офіційних представників урядів іноземних держав, посадових осіб міжнародних організацій, яким надано привілеї та імунітети. Треба відзначити, що закон встановлює період, коли колишні посадові особи не можуть займатися лобістською діяльністю ні в якості лобістів-консультантів, ні лобістів-співробітників. Наприклад, члени федерального кабінету міністрів не можуть бути лобістами протягом п'яти років після припинення роботи в уряді. Це дозволяє уникнути конфлікту інтересів [9, с. 31].

Закон 1989 року детально описує процедуру реєстрації лобістів, встановлюючи порядок надання і обсяг відомостей, необхідних лобістові при реєстрації, терміни реєстрації та перереєстрації (з метою актуалізації відомостей), відповідальність за порушення вимог закону, а також загальні правила організації і ведення федерального реєстру лобістів. Актуалізація відомостей здійснюється за допомогою перереєстрації та звітності. Одного разу зареєструвавшись, лобіст буде періодично перереєструватися. На федеральному рівні цей термін становить 6 місяців.

Крім того, лобісти повинні щомісяця звітувати про всі взаємодії з посадовими особами.

Тепер звернемося до порядку реєстрації лобістів. Законом встановлено, що основний спосіб реєстрації та надання звітності - подача документів в електронній формі, через систему, що має сайт в мережі Інтернет. Законом передбачена й інша форма подачі документів, однак на сьогоднішній момент система реєстрації лобістів по всій Канаді переведена в електронну форму.

Тому громадяни завдяки мережі Інтернет мають вільний доступ до реєстру. Реєстрація передбачає внесення відомостей про лобістів і групах інтересів в реєстр з присвоєнням статусу зареєстрованого лобіста. Надання великого обсягу відомостей, частина з яких робиться загальнодоступною - механізм придбання цього статусу.

За умисне надання неправдивої інформації передбачена відповідальність. Вимоги закону не виходить за предмет правового регулювання, не потрібно розкриття персональних даних та відомостей про комерційну чи іншої діяльності. Прямо вказується: ніщо в цьому законі не повинно тлумачитися, як вимагає розкриття особистості особи, якщо таке розкриття може загрожувати безпеці людини [12, с. 76].

Електронна система реєстрації та обліку автоматично веде статистику. Одного разу зареєструвавшись, лобіст буде періодично перереєструватися до тих пір, поки займається політичною діяльністю. Залежно від юрисдикції і типу лобістів, частота перереєстрації має відмінності: на федеральному рівні - кожні 6 місяців для всіх, в Онтаріо термін для лобістів-консультантів встановлений в 3 місяці (різні клієнти, які частіше змінюються), для корпоративних - 6 місяців.

Для контролю за федеральною системою реєстрації та дотриманням вимог закону розділами 4.1-4.4 Закону про лобізм передбачена посада Уповноваженого з лобізму (The Commissioner of Lobbying). Це незалежне від виконавчої влади посадова особа [13] призначається обома палатами канадського парламенту строком на сім років і зобов'язане подавати

щорічні звіти про свою діяльність в парламент. Уповноважений має широкими правами при проведенні розслідувань порушень Закону. Зокрема, розділом 10.4 Закону передбачено, що Уповноважений має право викликати осіб для надання усних або письмових свідчень під присягою, вимагати надання документів або інших речей, які можуть мати відношення до розслідування.

Відповідальності за порушення вимог Закону присвячений розділ 14. За відмову в реєстрації на федеральному рівні перший штраф становить до 50 000, а повторне порушення може обернутися тюремним ув'язненням терміном до 6 місяців.

Лобісти, які навмисно надали в реєструючий орган неправдиві відомості або фальшиві документи понесуть відповідальність в розмірі до 200 000 канадських доларів і двох років позбавлення волі. Провінції встановлюють власні розміри санкцій. У Квебеку за лобістську діяльність без реєстрації доведеться заплатити від 500 до 25 000 канадських доларів, а в Новій Шотландії, Онтаріо і Ньюфаундленді за перше порушення штраф становить 25 000, а за подальше - до 100 000 канадських доларів.

Починаючи з 2005 року, коли були введені в дію поправки 2003 року, що дозволили застосовувати норми про відповідальність, в парламент було надано понад дванадцять звітів про розслідування. У десяти випадках порушення закону підтвердилися [14].

Висновки. Проведений аналіз досвіду регламентації інституту лобізму в Канаді дає підстави зазначити наступне. По-перше, інститут лобізму у Канаді чітко врегульовані, що дає підстави встановлювати відповідальність лобістів та регламентувати їх діяльність. По-друге, запроваджено реєстр лобістів через електронну базу, а також постійна перереєстрація лобістів: на федеральному рівні - кожні 6 місяців для всіх, в Онтаріо термін для лобістів-консультантів встановлений в 3 місяці (різні клієнти, які частіше змінюються), для корпоративних - 6 місяців. По-третє, лобісти повинні щомісяця звітувати про всі взаємодії з посадовими особами. По-четверте, встановлена відповідальність за відмову в реєстрації

у електронному реєстрі, а також зазначення неправдивих даних, які вносяться в реєстр. По-п'яте, існує Уповноважений з лобізму, який має широкі права при проведенні розслідувань порушень Закону щодо лобістів та лобістської діяльності.

Список використаних джерел:

1. Трофименко А.В. Передумови та етапи ухвалення закону про лобіювання в Канаді. *Грані. Серія: політичні науки*. 2014. № 7. С. 113-118.
2. Pross P. Roadworks: Assessing the Progress of Canada's Lobbying Laws. URL: http://www.alisonbrewin.com/Portals/11/Influencing_BC_September_2012_FINAL.pdf
3. Holmes N., Dara Lithwick. The Federal Lobbying System: The Lobbying Act and the Lobbyists' Code of Conduct. URL: <http://www.parl.gc.ca/Content/LOP/ResearchPublications/2011-73-e.htm>.
4. Dlugopolsky O. Models of Lobbying: International experience and Ukrainian specificity. *Journal of European Economy*. 2006. Vol. 5. № 1. P. 27-51.
5. The Annual Report on the administration of the Lobbyists Registration Act 1989–1990. *Website Office of the Commissioner of Lobbying of Canada*. URL: <http://www.ocl-cal.gc.ca/eic/site/lobbyistlobbyise1.nsf/eng/nx00253.html>
6. *Lobbying Act*, R.S.C., 1985, c. 44 (4thSupp.). URL: <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/L-12.4/page-1.html>
7. *Lobbyists Registration Act*, 1998 S.O. 1998, Chapter 27 Schedule. URL: http://www.e-laws.gov.on.ca/html/statutes/english/elaws_statutes_98l27_e.htm.
8. *Lobbying Transparency and Ethics Act*, 2002 chapter T-11.011 (Updated to 1 October 2013). URL: http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=%2F%2FT_11_011%2FT11_011_A.htm
9. Василенко А. И. Правовое регулирование лоббизма в Канаде. *Вестник Пермского университета. Юридические науки*. 2014. №2 (24). С. 27-35.

10. Registration of Lobbyists. Hearings before the Committee on the Judiciary. House of Representatives. 74th Congress. 1st session. July 16 and 26, 1935. Washington, 1935. URL: thomas.loc.gov

11. Dr. Raj Chari, Dr. Gary Murphy. Examining and Assessing the Regulation of Lobbyists in Canada, the USA, the EU institutions, and Germany: A Report for the Department of the Environment, Heritage and Local Government. Dublin City University, 2006.

12. Інститут лобіювання в Україні та за кордоном: походження, проблеми, перспективи розвитку: науково-інформаційне видання / Д. Базілевич, В. Нестерович, В. Федоренко; Інститут професійного лобіювання та адвокати. К.: 2015. 111 с.

13. Кремьянская Е. А. Правовые аспекты регулирования лоббизма в Соединённых штатах Америки и Канаде. Вестник МГИМО. 2014. №2 (35). С. 161-171.

14. Office of the Commissioner of Lobbying of Canada. *Сайт федеральной системы регистрации лоббистов в Канаде*. URL: <http://ocl-cal.gc.ca/eic/site/012.nsf/eng/home>

References:

1. Trofymenko A.V. (2014), *Peredumovy ta etapy ukhvalennia zakonu pro lobiiuvannia v Kanadi* [Prerequisites and stages of passing a lobbying law in Canada], *Hrani. Serii: politychni nauky - Faces. Series: political science*, (7): 113-118. [in Ukrainian]

2. Pross P. Roadworks: Assessing the Progress of Canada's Lobbying Laws. Retrieved from http://www.alisonbrewin.com/Portals/11/Influencing_BC_September_2012_FINAL.pdf [in English].

3. Holmes N., Dara Lithwick. The Federal Lobbying System: The Lobbying Act and the Lobbyists' Code of Conduct. Retrieved from <http://www.parl.gc.ca/Content/LOP/ResearchPublications/2011-73-e.htm>. [in English].

4. Dlugopolsky O. (2006), Models of Lobbying: International experience and Ukrainian specificity. *Journal of European Economy*. Vol. 5. № 1. P. 27-51. [in English].

5. The Annual Report on the administration of the Lobbyists Registration Act 1989–1990. *Website Office of the Commissioner of Lobbying of Canada*. Retrieved from <http://www.ocl-cal.gc.ca/eic/site/lobbyistlobbyise1.nsf/eng/nx00253.html> [in English].

6. *Lobbying Act*, R.S.C., 1985, c. 44 (4thSupp.). Retrieved from <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/L-12.4/page-1.html> [in English].

7. *Lobbyists Registration Act*, 1998 S.O. 1998, Chapter 27 Schedule. Retrieved from http://www.e-laws.gov.on.ca/html/statutes/english/elaws_statutes_98l27_e.htm. [in English].

8. *Lobbying Transparency and Ethics Act*, 2002 chapter T-11.011 (Updated to 1 October 2013). Retrieved from http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=%2F%2FT_11_011%2FT11_011_A.htm [in English].

9. Vasylenko A. Y. (2014), Pravovoe rehulyrovanye lobbyzma v Kanade. Vestnyk Permskoho unyversyteta [Legal regulation of lobbying in Canada]. Yurydycheskye nauky - Bulletin of Perm University. Legal sciences, (2) (24): 27-35.

10. Registration of Lobbyists. Hearings before the Committee on the Judiciary. House of Representatives. 74th Congress. 1st session. July 16 and 26, 1935. Washington, 1935. URL: thomas.loc.gov [in English].

11. Dr. Raj Chari & Dr. Gary Murphy (2006), Examining and Assessing the Regulation of Lobbyists in Canada, the USA, the EU institutions, and Germany: A Report for the Department of the Environment, Heritage and Local Government. Dublin City University. [in English].

12. Bazilevych D. & Nesterovych V. & Fedorenko V. (2015), Instytut lobiiuvannia v Ukraini ta za kordonom: pokhodzhennia, problemy, perspektyvy rozvytku: naukovo-informatsiine vydannia [Institute of lobbying in Ukraine and

abroad: origins, problems, prospects of development: scientific information publication]. [in Ukrainian].

13. Kremjanskaja E. A. (2014), *Pravovye aspekty regulirovanija lobbizma v Soedinjonnyh shtatah Ameriki i Kanade* [Legal aspects of lobbying regulation in the United States and Canada], *Vestnik MGIMO MGIMO newspaper*, (2) (35): 161-171 [in Russian].

14. Office of the Commissioner of Lobbying of Canada. *Сайт федеральной системы регистрации лоббистов в Канаде*. Retrieved from <http://oclc-cal.gc.ca/eic/site/012.nsf/eng/home> [in English].

*Подано до редакції 17.02.2022 р.
Прийнято до друку 10.03.2022 р.*